

אדר א' התשע"ו

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

המשכן ככפרה לחטא העגל

לפרשת כי תשא (על פי שיעור של הרב איתמר אלדר)

מיקום זה הביא מחלוקת פרשנים ביחס לסדר המאורעות.

5. כך כותב רש"י (על שמות ל"א יח):

"ויתן אל משה וגו' - אין מוקדם ומאוחר בתורה. מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן"

על אף שהציווי על המשכן מופיע לפני חטא העגל, הולך רש"י לשיטתו על פי הכלל של 'אין מוקדם ומאוחר בתורה', וקובע שחטא העגל קדם לציווי על המשכן ימים רבים.

כמו ברב המקרים בהם משתמש רש"י בכלל ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה", חולק עליו הרמב"ן, ומעמיד את סדר הדברים כסדר כתיבתם.

6. רמב"ן על ויקרא ח' א:

"ועל דרך הישר, נצטוו משה במלאכת המשכן קודם למעשה העגל, וכשנתרצה לו הקב"ה והבטיחו שישרה שכינתו בתוכם ידע מעצמו שמצות המשכן במקומה עומדת, וצוה לישראל עליה כמו שפירשתי בפרשת ויקהל"

הרמב"ן קובע כי הציווי על המשכן נאמר עוד קודם למעשה העגל, אולם על אף קדימותו עצם העובדה שלאחר החטא לא שב הקב"ה מכוונתו להשרות את שכינתו במשכן שעתיד משה לבנות, מלמדת כי נתרצה הקב"ה למשה וסלח לישראל על חטאם, ובכך ניתנת גם משמעות לבניית המשכן לאחר החטא. מדגיש הרב איתמר אלדר כי הוויכוח על סדר הדברים איננו רק בתחום הכרונולוגי. השאלה האם קדם הציווי על המשכן לחטא העגל או לא, משליכה על שאלה יסודית הנוגעת לעצם מהות המשכן. לפי הרמב"ן העובדה שהציווי על המשכן קדם לחטא העגל מלמדת כי המשכן נבנה לכתחילה, ולא כתגובה.

39 יום לאחר המעמד רווי ההוד של מתן תורה ממתנינים בני-ישראל לשוב משה רבינו וכשהוא מתמהמה, הם יוצרים ומשתחוים לעגל הזהב. תיאור חטא העגל מופיע באמצע הפרשה.

1. הציפייה קשה לישראל. כאשר ראו (שמות ל"ב, א'):

"כי בִּשְׁשׁ מִשָּׁה לְרֹדֶת מִן הַהָר"

פנו אל אהרן, ואמרו לו (שם):

"קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹקִים"

אהרון מורה להם לפרוק מעליהם את תכשיטיהם ואת זהבם, ומתיך את הזהב,

2. שמות ל"ב, ד':

"וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסֶּכֶה"

או אז פנו בני ישראל אל העגל ואמרו (שם):

"אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר הֶעֱלֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"

קודם לכן, בתחילת הפרשה, מצווה ה' את משה לפקוד את העם. הספירה נעשית על ידי איסוף תרומה בת חצי שקל מכל אדם בישראל שהוא מעל לגיל עשרים. ההוראה ברורה.

3. שמות ל' ט"ו:

"הָעֹשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדָּל לֹא יִמְעִיט"

ה' מורה למשה לקחת את הכסף שנאסף במפקד ולהעמידו לצורך הקמת המשכן.

4. שמות ל', ט"ז:

"וַיִּנְתֶּנָּה אֹתוֹ עַל עֶבֶד אֱהֵל מוֹעֵד."

מטרת הכסף שייאסף היא בניית אהל מועד. מחצית השקל תשמש ליציקת אדני המשכן, ותכפר על בני-ישראל.

בין חטא העגל שבפרשתנו, לבין המעמד הכפול בהר סיני, מופיעות פרשות תרומה ותצוה, שבהן מצוה הקב"ה את ישראל על עשית משכן. ביצוע הצו מובא בפרשות ויקהל ופקודי, לאחר חטא העגל.

כדבריד (במדבר יד). אמר משה מי מודיע לאומות? אמר ליה: ועשו לי מקדש. כיון שראו אומות העולם הריח של קטרת מתמר ועולה מתוך המשכן - ידעו שנתרצה להם הקב"ה מקדש"

על פי המדרש, כינוי המשכן - 'משכן העדות', הוא עדות לכל באי עולם כי נתרצה הקב"ה לעמו ומחל לו. 'ריח הניחוח' המעיד כי נתרצה הקב"ה לישראל, מסמל את השלמת הקב"ה עם 'יצר לב האדם' (בראשית ח', כא), ונכונותו למחול לו. כפי שמסביר הרמב"ן, שעצם הנכונות לשרות בקרב ישראל מלמדת על מחילת ה'.

מדרש שמות רבה מסביר הרב אלדר, הולך צעד אחד קדימה.

9. מדרש שמות רבה (נא, ח):

"משל לבחור שנכנס למדינה ראה אותם גובין צדקה, ואמרו לו תן והיה נותן עד שאמרו לו דייך. הלך מעט וראה אותם גובין לתיאטרון, אמרו לו תן והיה נותן עד שאמרו לו דייך. כך ישראל נתנו זהב לעגל עד שאמר להם די, ונדבו זהב למשכן עד שאמר להם די שנאמר (שמות לו) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר. אמר הקב"ה יבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל. אמר הקב"ה לישראל בשעה שעשיתם את העגל הכעסתם אותי באלה אלהיך. עכשיו שעשיתם המשכן באלה אני מתרצה לכם, הוי אלה פקודי המשכן. אמר הקב"ה לישראל בעוה"ז באלה נתרציתי לכם וכן לעתיד לבא שנאמר (ישעיה מט) הנה אלה מרחוק יבאו והנה אלה מצפון ומים ואלה מארץ סיניס ואומר (שם ס) מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארבותיהם".

על פי המדרש, המשכן איננו מעיד על התרצות אלא הגורם להתרצות. הזהב שבני ישראל צריכים להביא לבנית המשכן, הוא מעשה של תיקון ותשובה להבאת הזהב לעשית העגל. הכסף שבני ישראל מביאים שעליו נאמר 'אלה פקודי בני ישראל', הוא התיקון לצעקתם בחטא העגל 'אלה אלהיך ישראל'.

מסביר הרב אלדר כי לכאורה, הסבר זה מעניק למשכן משמעות "בדיעבדית" לחלוטין, שהרי בנית המשכן, על פי המדרש, היא תיקון לחטא העגל, ותיקון נדרש עקב קלקול, ובהעדרו אין צורך בתיקון.

10. ר' לוי יצחק מברדיטשב מבין באופן שונה את ענין ה'עדות' של המשכן, וכך הוא מלמדנו בקדושת לוי,

לפרשת פקודי:

"ועל פי זה נבאר לך למה בפסח נצטוינו לאכול מצה ולהקריב בבית המקדש גם כן מצה, ובשבועות היו שתי הלחם דווקא חמץ וקרוב תודה מקצתה מצה ומקצתה חמץ - והוא, כי מצה, רומזת לדרך אשר הברואים עובדים להבורא יתברך מצד נפלאותיו, וגם פשטיות

7. רמב"ן על שמות כ"ה, א:

"וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר - וכמו שנאמר שם (לעיל כ"ד, טז) וישכן כבוד ה' על הר סיני, וכתוב (דברים ה', כא) הן הראנו ה' א-להינו את כבודו ואת גדלו, כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (להלן מ', לד) והזכיר במשכן שני פעמים וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד "את כבודו ואת גדלו" והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני וכמו שאמר במתן תורה (דברים ד', לו) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, כך במשכן כתיב (במדבר ז', פט) וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו ונכפל "וידבר אליו" להגיד מה שאמרו בקבלה שהיה הקול בא מן השמים אל משה מעל הכפרת ומשם מדבר עמו, כי כל דבור עם משה היה מן השמים ביום ונשמע מבין שני הכרובים, כדרך ודבריו שמעת מתוך האש (דברים ד', לו), ועל כן היו שניהם זהב וכן אמר הכתוב (להלן כ"ט, מב-מג) אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם ונקדש בכבודי, כי שם יהיה בית מועד לדבור ונקדש בכבודי".

מסביר הרב אלדר כי המשכן, לפי הרמב"ן, מהווה המשך ישיר למעמד הר סיני, ומהווה מעין 'הר סיני נודד' המאפשר התגלות מתמדת של ה' בקרב ישראל. הרמב"ן מוכיח טענה זו, בדמיון שיש בין תיאור השראת השכינה בסיני להשראת השכינה באוהל מועד.

לעומת זאת, לשיטת רש"י, באומרנו כי חטא העגל קדם לציווי על המשכן, הרי ניתן להבין את המשכן או כתגובה, או כתשובה, או כתיקון או כתוצאה, לחטא העגל. לפי נקודת מבט זו, יתכן שלולא חטא העגל לא היה נבנה המשכן כלל. לכן יש לברר כיצד מהווה המשכן תגובה לחטא העגל.

הרב אלדר מביא שני מדרשים הרואים את בנית המשכן כתגובה לחטא העגל באופנים שונים:

8. מדרש תנחומא (פקודי ו):

"אלה פקודי המשכן משכן העדות - עדות לכל באי העולם שנמחל להם על מעשה העגל. למה הדבר דומה? למלך שנשא אשה והיה מחבבה, כעס עליה והלך לו. היו שכנותיה אומרות שוב בעליך אינו חוזר לך. לימים בא ונכנס עמד בפלטרין ואכל ושתה עמה ועדיין שכנותיה לא היו מאמינות שנתרצה לה, ומתוך כך ראו ריח בשמים עולה מן הבית ידעו הכל שנתרצה לה. כך הקב"ה חבב את ישראל ונתן להם את התורה, וקרא אותם ממלכת כהנים וגוי קדוש, לאחר ארבעים יום סרחו אמרו הגוים שוב אינו חוזר עליהם. עמד משה ובקש רחמים ואמר לו סלחתי

על 'עדות' זו, מחייבת חיבור מתמיד לאותם הניסים המעידים על הבורא שאותו אנו עובדים.

אומר הרב אלדר כי אמונה זו, מזכירה את שיטת ריה"ל בספרו הכוזרי. כשנשאל החבר לאמונתו, השיב למלך כוזר, כך,

11. ריה"ל בכוזרי (מאמר א, יא):

"אמר לו החבר: אני מאמין בא-להי אברהם יצחק ויעקב אשר הוציא את בני ישראל באותות ובמופתים ממצרים וכלכלם במדבר והנחילם את ארץ כנען אחרי אשר העבירם את הים ואת הירדן במופתים רבים ואשר שלח אליהם את משה בתורתו ואחריו אלפי נביאים שכולם קראו אל תורתו ביעדם שכר טוב לכל שומרה וענש לכל עובר עליה אנחנו מאמינים בכל הכתוב בתורה הזאת והדברים ארכים"

על תשובה זו תמה מלך כוזר בשל התייחסותה לאירוע היסטורי ספציפי ולא להגדרות היסודיות של האל הנוגעות להיותו בורא. על תמיהה זו משיב לו החבר כי המחויבות לקב"ה נוצרת בעקבות מפגש שלא ניתן להכחישו, שבו פועל האל למענך באופן בלתי טבעי, המותיר וודאות מלאה לגבי קיומו ובכוחותיו. זו ה'עדות' שעליה מדבר הרב לוי יצחק, המקנה לישראל את האמונה בה' והוודאות בקיומו ובכוחו.

מדגיש הרב אלדר כי הרב מברדיטשוב, אינו נותר באמונה זו ומבקש לטפס למקום גבוה יותר, בו ההישענות היא דווקא על 'ההכרה באמיתות', והכרה זו נקנית במעמד הר סיני.

הכרה זו, מביאה את בני ישראל דווקא לבריאת העולם, שממנה ביקש 'החבר' בכוזרי לברוח. ההכרה בבריאת העולם מעצבת עולם של אמונה, שבו מטשטשים הגבולות שבין הטבע לבין הנס. הרב לוי יצחק קובע שהעולם הנברא הוא טבעי, אולם עצם בריאתו היא נס, ובמובן זה היא הופכת גם את הטבע לנס.

כשהקב"ה נתפס כבורא באופן אקטיבי ולא רק באופן היסטורי, הגבול בין טבע לנס מטשטש, וממילא המתבונן כך בעולם, חי בתחושה שהעולם תמיד הינו בר שינוי.

12. תענית כה ע"א:

"מי שאמר לשמן וידלוק, הוא יאמר לחומץ וידלוק" בנקודת מבט זו, האדם איננו תר אחר הניסים בעולם, מפני שהמציאות הטבעית היא בעיניו התגלמות הנס והפלא של היות הקב"ה בורא עולם ומקיימו. זהו הלחם, שבניגוד למצה, מבטא עולם טבעי, שבו זורעים, חורשים, קוצרים, טוחנים, לשים ואופים.

המן שטעמו, לפי חלק מן המדרשים, הוא טעם מצה, הוא ביטוי ל'עדות' היוצרת אצל ישראל את המחויבות לה'. מחויבות הנשענת על הכרה בנפלאותיו, ומכח נפלאותיו

מורה על זה שמצוה לאכול מצה לזכר שהמצרים היו ממהרים עליהם לצאת כמו שכתוב (שמות י"ב, לט) ויאפו את הבצק כו'. וכמו כן אכילת פסח מורה על החפזון והזכירות הללו הם לזכר אשר השגנו אותו מכח נפלאותיו. אבל כשהגיעו להר סיני הכירו אמיתיות ולא נחשב להם הנס מצד הנס עצמו, כי השיגו שכל הברואים הוא לבדו ברא אותם במאמר פיו משום הכי בידו לשנותן ואם כן לא הוצרכו לעבדו מצד השגת הניסים והנפלאות ומשום הכי הקרבן בחג השבועות לא צוה להקריב מצה כי המצה מורה על השגה מנסים ונפלאות ובחג השבועות לא הוצרכו לעבדו בבחינה זו. והנה תודה היתה בא על הנס כאמרם ז"ל (ברכות נד: ד' צריכין להודות. והנה כשעושה לו הקדוש ברוך הוא הנס הוא משיג בחינה ראשונה, ואחר כך מחמת שעשה לו הקדוש ברוך הוא הנס מתמיד האדם יותר בעבודתו ועל ידי כן בא לבחינה שהיו במעמד הר סיני והמועיל לבוא למדריגה זו מחמת שהשגנו זה כבר בסיני ועל זה מביא תודה מצה וחמץ הרומז לשני בחינות הנ"ל שהיו בהם אחד קודם הנס ואחד אחר הנס. והנה בעשית העגל אבדו השגת העבודות בשני בחינות האלו רק בעשית המשכן חזרו לבחינה ראשונה לעבודתו יתברך מצד נפלאות אבל הבחינה שבמעמד הר סיני אין זה כי אם דמי שעובד אותו יתברך תמיד במסירת נפש שיזכה מעט מעט לבחינה זו בהטיבו את דרכו. והנה עבודה שעובדים אותו יתברך מצד נפלאותיו כתב הרמב"ן ז"ל, שנקרא עדות, שזהו המעיד עליו יתברך. מה שאין כן המכיר אמיתותו מצד שברא כל הברואים זהו הרואה בעין השכל שמאתו יתברך נמצא הכל ולשון פקודי יתפרש לשון חסרון מלשון ולא נפקד ממנו איש. וזהו הרמז בפסוק אלה פקודי המשכן, פירוש חסרון במשכן שאף על פי שחזר להם בחינת העבודה מצד נפלאותיו, מכל מקום היה בזה חסרון שאין בזה שלימות העבודה. ומפרש הפסוק מה חסרון על זה אמר משכן העדות, דהחסרון הוא דמחמתו לא הרויחו רק עבודה שהוא נקרא עדות כנ"ל ולא עבודה הכרה אמיתיות כמו שהיה בסיני".

הרב לוי יצחק פורש שתי דרכים בעבודת ד': הראשונה: 'מצד השגת הניסים והנפלאות' - 'מכח נפלאותיו'. זו ההשגה הבאה לידי ביטוי ביציאת מצרים. השניה: 'הכרת אמיתותו מצד שברא כל הברואים'. זו ההשגה הבאה לידי ביטוי בשבועות.

הרב לוי יצחק מביא בשם הרמב"ן שההשגה הראשונה נקראת 'עדות', מפני שהניסים והנפלאות מעידים על ה'. כשיצאו בני ישראל ממצרים, קרע ה' יחד עם ים סוף, את כל מסגרות הטבע, וחשף את ישראל למציאות לא טבעית ושאיין בה שום הגיון וסדר - זהו הנס שמעיד על עושהו כי הוא לבדו בעל הכוחות כולם. האמונה והעבודה הנשענת

וכל ההנהגה האלוקית הנגזרת מכך היתה אחרת. ההנהגה האלוקית הראויה, היא 'להיות השכינה בתחתונים בכל מקום משכן ישראל... והיה מחנה ישראל

כמו קדושת מקום המשכן'

בעצם בניית המשכן, הבאנו לגילוי שכינה, אולם גם צמצמנו אותה למקום, זמן ואדם: רק במקדש, רק בזמן מסוים ורק לאנשים מסוימים. צמצום זה, על פי ר' צדוק, הוא פועל יוצא של חטא העגל, וממילא המשכן הוא ביטוי לירידה מהנהגה אלוקית בבחינת: 'לית אתר פנוי מיניה', לפחות כלפי עם ישראל, לבחינה של יועשו לי מקדשי'.

בני ישראל פיתחו תלות בהנהגת משה וקשרו בינה לבין הקרבה לה'. לכן בהעדר משה "צריך" לעשות 'אלוהים'. במקום לראות כיצד הנוכחות לה זכו ישראל במעמד הר סיני פותחת צוהר חדש להתבוננות במעשי הבריאה מזווית של גילוי, ביקשו ישראל להצטמצם ולהפנות את מבטיהם למושא חומרי, מוגדר ומיוחד, שהוא יוגדר כ'תחום הקודש'.

במקום שיהיה העולם, מעשה ידי ה', משכנו של הקב"ה, ביקשו בני ישראל להשכיך את הקב"ה במעשה בשר ודם, העגל, המוגדר למקום ולזמן.

מסביר הרב אלדר כי המשכן, במידה רבה, הוא היענות לבקשת ישראל במעשה העגל. אף המשכן הוא מעשה בשר ודם, ואף הוא תוחם את הגילוי האלוקי למקום ולזמן.

בשעה שהושלם העגל, קראו בני ישראל בקול גדול: 'אלה אלקיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים'. קריאה זו היא הנמכת התודעה האמונית, מרמה של הכרה בנוכחות המלאה של הקב"ה בהיותו בורא העולם ומתמיד בבריאתו, לתודעה של 'עדות' בניסי הקב"ה לישראל: 'אלה אלקיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים'. קריאה זו, משיבה את בני ישראל לתודעת יציאת מצרים ולא לתודעת מעמד הר סיני. ישראל שבים ונאחזים בניסים הגלויים להם זכו, ובכך שבים אל התודעה הראשונה המצומצמת, לפיה מתגלה הקב"ה ברגעים מסויימים בפריצת חוקי הטבע. אלא שעדות זו 'עדות שקר' היא, שהרי בני ישראל מייחסים את הניסים הגלויים ליצירת זהב חומרית - העגל.

לפי הרב לוי יצחק, המשכן מותיר את ישראל במדרגה אליה הם נופלים בחטא העגל. הוא אמנם מתקן את 'עדות השקר', ובמקומה מציב את 'משכן העדות' המעיד על בעל הניסים האמיתי, אולם הוא מותיר את האמונה, התודעה ואת עבודת ד' ברמה של 'עדות'.

המשכן, כפי שראינו אצל הרב צדוק הכהן מלובלין, מצמצם את ההנהגה האלוקית לזמן ומקום, ממש כשם שתודעת הניסים מצמצמת את ההתגלות האלוקית למציאות הנס.

היא חיה. אולם הדרגה הגבוהה יותר היא האכילה מלחם הארץ על פי הטבע, מתוך הכרה עמוקה שאין הבדל בין מן מן לחם.

13. דברים ח', ג:

"כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ד' יחיה האדם"

האמונה מנקודת המבט של בריאה מתמדת עולה על האמונה הנשענת על 'עדות' הניסים, שהרי בדרגת אמונה זו ניצב האדם באופן מתמיד מול אלוקיו וחווה את נפלאותיו.

בתודעה אמונית הנשענת על 'עדות הניסים', הקב"ה מתחבא בטבע ופורץ ברגע מצומצם בדמות נס. לעומת תודעה אמונית הנשענת על הבריאה המתמדת, בה הקב"ה מופיע כל הזמן בהנהגה הטבעית, כשהטבע איננו מבלבל ומסיח את האדם מלראות באופן גלוי את ה'.

לדעת הרב לוי יצחק, מעלה זו נקנית לישראל במעמד הר סיני, שבו הופיע הקב"ה לפנייהם באופן בלתי אמצעי. מעמד הר סיני, בניגוד ליציאת מצרים, לא פרץ, כך לפחות על פי הכתובים, באופן קיצוני את חוקי הטבע.

אין ספק שים הנקרע לגזרים, מרשים יותר מענן כבד וערפל, אלא שבמעמד הר סיני הדגש איננו על הנס, אלא על הבלתי אמצעיות, שעל ידה הופיע הקב"ה בקולו ובדיבורו לעיני בני ישראל. משעה זו קנו ישראל את המעלה האמונית לראות בכל הבריאה כולה את ההתגלות ה', ועל כל פתיחת עינים והזזת יד יכולים הם להגיד שירה כשם שאמרו על הים.

על רקע מעלה רוחנית זו, מגיעה חטא העגל, וברגע אחד, מאבדים ישראל, את שתי המעלות גם יחד. המשכן, לפי הרב לוי יצחק, מקנה מחדש לישראל את המעלה הראשונה - מעלת 'אמונת העדות', ולכן נקרא: משכן העדות.

רבי צדוק הכהן מלובלין מסביר מדוע כוח של המשכן יפה למעלה הראשונה ולא למעלה השניה.

14. פרי צדיק, ואתחנן ה:

"וכן מצינו בפרשת תשא בציווי מלאכת המשכן שזה נאמר אחר הקלקול כמו שפרש"י שם בפסוק ויתן אל משה ככלותו. ואף לפי מה שכתב הרמב"ן ז"ל (ר"פ ויקהל) שהכל נאמר כסדר ונצטוו על מלאכת המשכן קודם מעשה העגל מכל מקום הענין של ציווי מלאכת המשכן היה רק מפני שצפה השם יתברך מקודם שעתידין לקלקל ולתיקון הקלקול יוצרכו למשכן שלולא הקלקול היה ראוי להיות השכינה בתחתונים בכל מקום משכן ישראל כמו קודם קלקול אדם הראשון והיה כל מחנה ישראל כמו קדושת מקום המשכן"

ר' צדוק קובע באופן קטגורי שהמשכן הוא תגובה ותוצאה ישירה של חטא העגל. לולא החטא לא היה צורך במשכן,

לנשמע. שעל ידי המסירת נפש מתעלין בני ישראל מלבוש הגשמי. וכמו שהיו במתן תורה כמלאכי השרת. ואחר החטא אבדנו זאת המדרגה."

כמו הרב מברדיטשב, גם ה'שפת אמת' רואה במסירות הנפש המתבטאת ב'נעשה ונשמע' את הדרך להתעלות מעל העולם החומרי.

עבודת המשכן היא עבודה גשמית. מהמשכן העשוי זהב וכסף ונחשת וכו', דרך הקרבנות, המנחות, הדם, השחיטה, האכילה והשתיה, הנהוגים בעבודתו מידי יום. 'עבודה בגשמיות' זו, קובע ה'שפת אמת' היא פועל יוצא של חטא העגל. מסביר הרב אלדר כי על פי דברי השפת אמת, ניתן לראות במשכן היעדרות לצורך של ישראל. מסירות נפשם בהקדימם נעשה לנשמע, נבעה מן הנכונות להתעלות מעל הבנתם, הכרתם והשגתם, ובכך יש בעצם שחרור מן הגשמי ומן המגביל. בכך חרגו ישראל מגבולם וזכו למדרגת 'מלאכי השרת'. שחרור זה משחרר גם מן הצורך לעבודה בגשמיות.

בקשת העגל, חוזרת ומתייחסת לרמת השגתם של ישראל - 'לא ידענו מה היה לוי'. עם ישראל לפתע מבקש לדעת, להבין, להקדים נשמע לנעשה, ובכך הוא שב ומאמץ את גבולותיו האנושיים. לכן רק 'עגל זהב' יכול לספק את צרכיהם הרוחני של עם ישראל, בשעה שצורך זה לוקח בחשבון את גבולות ההכרה ומגבלות החושים.

המשכן אף הוא, קובע ה'שפת אמת', מכיר במגבלה זו, ומציע לעם ישראל 'עבודה בגשמיות' שתתן מקום גם לצורך הגשמי-חושי של ישראל.

המשכן, על פי הדברים הללו, מכיל בקרבו דבר והיפוכו. מחד, הוא מגלה שכינה ומנכיח את האלוקות בעולם, ומאידך, הוא מצמצמה. צמצום זה מופיע בכמה רבדים: ראשית, ברובד ההבחנה שבין נס לטבע, בין 'אמונת עדות' להכרה באמיתות ה'.

שנית, ברובד הנוכחות ה' שבעולם, בהבחנה שבין קדושת מקום, זמן ואדם, לבין קדושה מלאה בבחינת 'לית אתר פנוי מיניה', בין 'ובהיכלו כולו אומר כבוד' לבין 'מלא כל הארץ כבודו'.

שלישית, ברובד העבודה הדתית, בהבחנה שבין עבודה בגשמיות, דרך מצוות, דרך מעשים, דרך קרבנות, לבין עבודה שכולה רוחניות, בבחינת דבקות, ובהקדמת נעשה לנשמע.

המשותף לכולם, קובע הרב אלדר הוא, שככל שנגביר את מסירות נפשנו בבחינת 'נעשה ונשמע', כך נזכה לתקן את השלכות חטא העגל שאין דור שאין לך בו פורענות ממנו, ולהתקרב למעלת 'הר סיני', שהאמונה המזהירה הצומחת ממנה, תגלה את מלכות ה' עלינו במהרה בבחינת 'מלא כל הארץ כבודו'.

כאשר עם ישראל על כל מציאותו הוא משכן השכינה, הנס מגולם בטבע ובעצם ההנהגה הטבעית שבקרבה חי ישראל. ה' שוכן בכל בית, בכל מעשה ובכל תנועה, וכל העולם כולו אומר כבוד. במציאות שבה נבנה משכן ולתוכו מתנקזת הנוכחות האלוקית, שב הטבע להיות 'מסתיר', והחול נפרד מהקודש. במציאות כזו רק הנס מאפשר את החיבור אל הקודש ואל ההתגלות, והטבע דומם.

הרב לוי יצחק מדגיש כי בעוד המשכן תיקן את 'עדות השקר' והותיר את ישראל באמונה הראשונה של יציאת מצרים, הרי שבמעשה מסירות הנפש של כל יהודי ויהודי, הולכת ונבנית מחדש קומת האמונה השניה - ההכרה באמיתות ה' ובהיותו בורא. במסירות נפש יש יציאה מן המציאות הטבעית, חוקיה וגבולותיה. בתשתית מסירות הנפש, ניצבת הכרה שכל המציאות כולה היא בעצם לבוש ומעטפת לגילוי ה', שאליו אנו חותרים. המוכן למסור את נפשו למען ה', מעצב את חייו על פי אמות מידה אחרות ובהתנהלות זו, הוא מעניק משמעות רוחנית פנימית לכל המציאות הסובבת, ובשפת ר' לוי יצחק:

הוא הופך את הטבע לנס

ועל ידי כך הוא משיב לאט לאט את האמונה הגבוהה שנקנתה במעמד הר סיני, ונשמטה בעקבות חטא העגל. אם חטא העגל הוא ביטוי לצמצום ההתגלות ה', והמשכן, מבטא צמצום זה, הן מבחינת ההנהגה הניסית מול ההנהגה הטבעית, לשיטת ר' לוי יצחק, והן מבחינת הנוכחות האלוקית בעולם כולו מול עולם של הבחנות בין קודש לחול, לשיטת ר' צדוק, הרי שבמסירות נפש נפרצים מחדש הגבולות והנוכחות האלוקית שבה ומתפשטת בעולם כולו.

השפת אמת לוקח אותנו צעד נוסף מעבר לאלו הרואים במשכן צמצום להופעה האלוקית ולאמונה בה'.

15. השפת אמת (פקודי, תרל"ה):

"אלה פקודי המשכן משכן העדות כו' עדות הוא שמחל הקב"ה חטא העגל. ובגמרא עדות הוא שהשכינה שורה בישראל כו'. כי המשכן היה תיקון החטא ומקודם החטא לא הוצרכו לעבודה במעשה ומלאכה על ידי שהקדימו נעשה לנשמע היה בטל כח העשיה לגמרי. ואחר שחטאו במעשה הוצרכו לברר בפועל על ידי מעשה שעל ידי שעשו המשכן כרצון המקום ברוך הוא כדכתיב כאשר צוה כו'".

קודם החטא, קובע ה'שפת אמת', זכו ישראל למדרגה שבה 'בטל כח העשיה לגמרי'. ולמדרגה זו זכו על ידי הקדמת נעשה לנשמע. וכך הוא כותב,

16. השפת אמת (תרומה תרמ"ד):

"כי שורש התורה למעלה כדכתיב ונעלמה מעיני כל חי. רק על ידי הביטול אליו יתברך זוכין בני ישראל להמשיך אור התורה בתוכם. וזכו בני ישראל לזה בהקדמת נעשה